

dr hab. Anna Rakowska, prof. UL⁽¹⁹⁶¹⁾

Katedra Prawa Konstytucyjnego

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytetu Łódzkiego

Melania
- Władysław Kom. Korb
Łódź, 31 lipca 2020
Przewodniczący
Dyscypliny Nauki Prawne
dr hab. Wojciech Morawski, prof. UMK

RECENZJA

DOROBKU NAUKOWEGO PANI DR IWONY EWY WRÓBLEWSKIEJ w postępowaniu habilitacyjnym

1. Uwagi wstępne

Niniejszą recenzję sporządziłam w związku z postępowaniem habilitacyjnym, prowadzonym na wniosek Pani Doktor Iwony Ewy Wróblewskiej, na podstawie przepisów ustawy z 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Przywołana ustawa w art. 219 ust. 1 stanowi, że „*Stopień doktora habilitowanego nadaje się osobie, która: 1) posiada stopień doktora; 2) posiada w dorobku osiągnięcia naukowe albo artystyczne, stanowiące znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny, w tym co najmniej: a) 1 monografię naukową wydaną przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a, lub b) 1 cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych opublikowanych w czasopismach naukowych lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych, które w roku opublikowania artykułu w ostatecznej formie były ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. b, lub c) 1 zrealizowane oryginalne osiągnięcie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne lub artystyczne; 3) wykazuje się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej*”.

Dr Iwona Ewa Wróblewska jako osiągnięcie naukowe, mające w myśl art. 219 ust. 1 pkt 2 lit. a ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce stanowić podstawę złożonego wniosku wskazała monografię zatytułowaną *Drittwirkung. Problem oddziaływania praw podstawowych na stosunki między*

podmiotami prywatnymi w Republice Federalnej Niemiec, Toruń 2022, liczącą 282 stron, opublikowaną w 2022 r. przez Wydawnictwo „Dom Organizatora”.

2. Charakterystyka drogi naukowej Habilitantki i jej zainteresowań

Oceny dorobku naukowego doktor Iwony Wróblewskiej dokonałam na podstawie dokumentów załączonych do wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego, w szczególności sporządzonego przez Habilitantkę autoreferatu, przedstawiającego jej dorobek naukowy oraz wykazu opublikowanych prac naukowych wraz z informacją o osiągnięciach dydaktycznych i współpracy naukowej oraz przedstawionych przez nią publikacji i pozostałych udostępnionych informacji.

Pani doktor Iwona Wróblewska magisterskie studia prawnicze ukończyła w 2002 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu. W 2007 r. Habilitantce nadano stopień naukowy doktora nauk prawnych, na podstawie rozprawy doktorskiej zatytułowanej *Zasada państwa prawnego w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego RP*. Rozprawa ta została opublikowana w 2010 r.

Od 2001 r. pani doktor była na stażu asystenckim w Katedrze Teorii Prawa i Państwa na Wydziale Prawa i Administracji UMK w Toruniu. Od 1 października 2007 r. do 30 września 2010 r. była zatrudniona na stanowisku adiunkta na Wydziale Administracji w Bałtyckiej Wyższej Szkole Humanistycznej w Koszalinie, zaś od 1 października 2010 r. do 30 września 2018 r. - na stanowisku adiunkta na Wydziale Administracji w Gdańskiej Wyższej Szkole Humanistycznej w Gdańsku (Filia w Koszalinie). Od 1 października 2007 r. do 30 września 2010 r. pracowała też na stanowisku wykładowcy w Toruńskiej Szkole Wyższej w Toruniu. Z kolei od 1 października 2010 r. do chwili obecnej jest zatrudniona na stanowisku adiunkta w Katedrze Prawa Konstytucyjnego na Wydziale Prawa i Administracji UMK w Toruniu.

Iwona Wróblewska jest autorką licznych opracowań naukowych. Swoimi zainteresowaniami obejmuje przede wszystkim trzy zagadnienia: po pierwsze zasadę rządów prawa, po drugie problematykę horyzontalnego oddziaływania praw i wolności konstytucyjnych, po trzecie - kwestie związane z interpretacją konstytucyjnej zasady równego traktowania i zakazu dyskryminacji. W każdym z tych trzech zakresów tematycznych Wnioskodawczyni jest autorką wartościowych publikacji.

Co należy z uznaniem podkreślić, Habilitantka angażuje się we współpracę międzynarodową i istotną część swoich badań prowadzi w zagranicznych ośrodkach naukowych, w ramach wizyt studyjnych (Sztokholm, Berlin), pobytów naukowych (Heidelberg) oraz uzyskanych grantów (Commission Central Library w Brukseli, 2011 r.; Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law w Heidelbergu, 2012; Polska Misja Historyczna w Würzburgu, 2021 r.).

Namacalnym efektem zainteresowań pani doktor Iwony Wróblewskiej i jej zaangażowania w badania naukowe są liczne publikacje. Wystarczy wspomnieć, że po uzyskaniu stopnia doktora Habilitantka opublikowała (poza książką stanowiącą podstawę wniosku o nadanie stopnia doktora habilitowanego):

- dwie monografie, z których jedna to rozprawa doktorska, druga zaś została napisana we współautorstwie;
- 20 rozdziałów w monografiach;
- 18 artykułów naukowych w czasopismach recenzowanych (przygotowanych samodzielnie i we współautorstwie).

Pani doktor Iwona Wróblewska jest też autorką fragmentów charakterze akademickich oraz dziewięciu innych publikacji, także o charakterze naukowym. Habilitantka publikuje nie tylko w języku polskim, ale także angielskim oraz okazjonalnie w innych językach.

3. Ocena monografii pt. *Drittwirkung. Problem oddziaływania praw podstawowych na stosunki między podmiotami prywatnymi w Republice Federalnej Niemiec*

3.1. Wybór tematu monografii

Dr Iwona Wróblewska swoją „książkę habilitacyjną” poświęciła zagadnieniu oddziaływania praw podstawowych na stosunki między podmiotami prywatnymi w Republice Federalnej Niemiec. Z pewnością wybór ten należy ocenić jako trafny, przede wszystkim z uwagi na aktualność i ważkość podjętego tematu, ale także jego interdyscyplinarność i uniwersalizm. Jak zauważa sama Autorka, problem oddziaływania konstytucyjnych wolności i praw na stosunki między podmiotami prywatnymi jest ważnym i jednocześnie

kontrowersyjnym zagadnieniem współczesnego konstytucjonalizmu. Warto też zaznaczyć, że zagadnienie to staje się coraz bardziej obecne w polskim dyskursie prawniczym.

Trzeba jednocześnie podkreślić, że opisana przez doktor Iwonę Wróblewską koncepcja *Drittwirkung*, stanowi nie tylko jedno z najważniejszych zagadnień w zakresie praw podstawowych w niemieckiej nauce, ale bez wątpienia wywiera ogromny wpływ na rozumienie praw jednostki w europejskiej kulturze prawnej. Doświadczenia niemieckie są ciekawą i pouczającą perspektywą dla prawnika polskiego, zarówno teoretyka, jak i praktyka.

Trzeba też podkreślić, że - jak dotychczas - brak jest prawniczego kompleksowego i szerokiego opracowania podjętego przez Habilitantkę tematu, przygotowanego w sposób zbliżony do sposobu przyjętego w recenzowanej monografii.

Warto też zaznaczyć, że zagadnienia podejmowane przez Iwonę Wróblewską w książce nie były wcześniej bezpośrednio przedmiotem szerszych opracowań jej autorstwa, dzięki czemu z pewnością praca nie ma charakteru odtwórczego, nie stanowi jedynie zebrania i odtworzenia dotychczasowych publikacji Habilitantki. Monografia jest nadto o tyle cenna, że przedstawia podjęty temat nie tylko od strony teoretycznej, ale Habilitantka opisuje szeroko orzecznictwo sądów niemieckich, przywołując stany faktyczne rozpatrywanych spraw, co pozwala czytelnikowi na odkodowanie praktycznych skutków koncepcji oddziaływania praw podstawowych na stosunki między podmiotami prywatnymi.

3.2. Ocena strony formalnej monografii

W tym aspekcie przedstawiona monografia zasługuje na pozytywną ocenę. Książka napisana jest co do zasady prawidłowym prawniczym językiem, w sposób atrakcyjny i zrozumiały dla czytelnika. Niedociągnięcia językowe lub formalne są tak nieliczne, że wręcz pomijalne (np. samostanowienie w życiu „prawnym” – czy powinno być prywatnym? – s. 104).

Jedyna uwaga krytyczna, którą można zgłosić, sprowadza się do używania przez Autorkę niektórych terminów języka prawnego lub prawniczego zamiennie, w sposób trudny do przyjęcia dla prawnika polskiego. Dotyczy to

przede wszystkim instytucji prawa i postępowania cywilnego. Jak przykłady tej niekonsekwencji można podać:

- rozważania prowadzone na s. 100/101, gdzie Habilitantka pisze o sporze, który toczył się „po rozwiązaniu umowy, ale jeszcze w okresie wypowiedzenia” (umowa rozwiązana już nie obowiązuje, natomiast umowa „wypowiedziana”, której termin wypowiedzenia jeszcze nie upłynął – pozostaje w mocy, nie może więc być mowy o „umowie rozwiązywanej, ale jeszcze w okresie wypowiedzenia”); dalej też niekonsekwentnie posługując się terminami „rozwiązanie” i „wypowiedzenie”;
- s. 111, gdzie Habilitantka – w sposób trudny do przyjęcia dla polskiego prawnika – wskazuje, że prawo posiadania wynajmowanego mieszkania jest „własnością” w rozumieniu art. 14 ust. 1 zd. 1 GG. Biorąc pod uwagę, że monografia adresowana jest do polskiego czytelnika, dla którego posiadanie jest odrębnym w stosunku do własności pojęciem, tj. posiadanie jest wyłącznie pewnym stanem faktycznym, zaś własność to stan prawny – warto byłoby przybliżyć podstawy takiego stwierdzenia. Warto odnotować, że dalej (s. 112) Autorka podkreśla, że zakres ochrony przysługującej właścicielowi i wynajmującemu jest różny;
- s. 117, gdzie Habilitantka raz pisze, że sądy „odrzucały” skargę, następnie pisząc o jej „oddaleniu”. Ponownie: dla polskiego prawnika odrzucenie i oddalenie skarg to dwa różne rozstrzygnięcia (odrzućcie następuje z przyczyn formalnych, bez merytorycznego rozpatrzenia sprawy, oddalenie – z przyczyn merytorycznych). Jeżeli te dwa terminy w niemieckim postępowaniu cywilnym stosowane są zamiennie, należałoby to podkreślić, a jeśli nie – nie traktować ich jako synonimów. Podobnie – np. na s. 127 i 131 Autorka pisze o „odrzućciu” skargi, opisując przyczyny merytoryczne tego „odrzućcia”.

Przypisy Habilitantka sporządziła w prawidłowy sposób, są one często obszerne, uzupełniają treść rozważań.

Całość rozprawy dzieli się na dziewięć rozdziałów, poprzedzonych wstępem i zamkniętym zakończeniem. Pierwszy z rozdziałów, poświęcony zagadnieniom definicyjnym i metodologicznym, liczy 25 stron, drugi rozdział, w którym Habilitantka omawia instytucję bezpośredniego *Drittwirkung*, zajmuje

21 stron, trzeci rozdział, dotyczący pośredniego *Drittwirkung* liczy 47 strony, na kolejny, czwarty rozdział, analizujący kolejne etapy rozwoju *Drittwirkung* w orzecznictwie Federalnego Sądu Konstytucyjnego i mający kluczowe znaczenie dla rozważań prowadzonych w monografii, składają się 49 strony. Piąty rozdział, w którym omówiony został podział na *Drittwirkung* bezpośrednie i pośrednie, liczy 10 stron. Rozdział szósty, poświęcony ujęciu horyzontalnego stosowania norm praw podstawowych jako wykładni w zgodzie z konstytucją, także nie jest długi, gdyż składa się nań 13 stron. Kolejne rozdziały liczą: siódmy (krytyczna rekonstrukcja *Drittwirkung*) – 16 stron, ósmy (teoretyczne ujęcie *Drittwirkung*) – 25 stron, dziewiąty (obowiązki ochronne państwa) – 50 stron. Zauważalna dysproporcja objętości rozdziałów (najkrótszy – 10 stron, najdłuższy – 50) jest jednak za każdym razem uzasadniona merytoryczną stroną rozważań prowadzonych w poszczególnych fragmentach książki.

Wszystkie dzielą się na podrozdziały (od 4 do 9), te zaś w rozdziałach 1 i 9 dodatkowo na mniejsze jeszcze jednostki redakcyjne, co ocenić należy jako potrzebne, a zarazem wystarczające dla przejrzystości treści monografii.

Podstawowe zastosowanie w monografii znalazły metoda dogmatyczno-prawna, metoda historyczna oraz – w mniejszym zakresie – metoda prawnoporównawcza.

Jednoznacznie pozytywnie należy ocenić wstęp do monografii, gdzie Habilitantka w sposób atrakcyjny dla czytelnika wyjaśniła przyczyny wyboru tematu, jego znaczenie i podstawowe pojęcia oraz zagadnienia poruszane dalej w poszczególnych rozdziałach, a także wyraźnie nakreśliła cel i tezę pracy, uzupełniając ją trzema hipotezami.

Po rozbudowanym zakończeniu Habilitantka umieścił obszerną Bibliografię wykorzystaną przy pisaniu monografii, która szacunkowo liczy na pewno około 200 pozycji literatury. Większość z nich są to opracowania obcojęzyczne (przede wszystkim niemieckojęzyczne, ale nie tylko). Habilitantka szeroko wykorzystywała także orzeczenia, w tym przede wszystkim sądów niemieckich. Posiłkowała się aktami prawnymi.

Podsumowując rozważania na temat formalnych aspektów pracy należy skonkludować, że monografia pozostaje na wysokim poziomie przygotowania, a usterki są niewielkie i nie wpływają na wysoką pozytywną ocenę formalnoprawną recenzowanej pracy.

3.3. Ocena strony merytorycznej monografii

Przechodząc do oceny merytorycznej przedstawionej do recenzji pracy, należy w pierwszej kolejności podkreślić jej liczne zalety, do których należą:

1. konsekwentny i logiczny dla czytelnika układ treści;
2. kompletne ujęcie podjętego tematu, z uwzględnieniem zagadnień teoretycznych z pogranicza prawa publicznego i prywatnego, a także praktyki orzeczniczej i poglądów doktryny na opisywane w monografii zagadnienie;
3. sprawne i właściwe posługiwanie się przez Habilitantkę aktami prawnymi, literaturą fachową (w tym w znacznej mierze obcojęzyczną) oraz orzecznictwem;
4. doskonałe łączenie analizy teorii i praktyki orzeczniczej;
5. celność wniosków wyciąganych z prowadzonych rozważań, a także ich racjonalne uzasadnianie.

W warstwie merytorycznej recenzentka (niebędąca jednak specjalistką w zakresie prawa niemieckiego) nie dostrzega wad. Do niewątpliwych zalet monografii należy jej wyjątkowość, sprowadzająca się do podjęcia tematu, który nie doczekał się licznych opracowań w polskiej nauce prawa, a jest jednocześnie niezwykle aktualny i ważny – nie tylko teoretycznie, ale przede wszystkim praktycznie i orzeczniczo. Autorka dla zobrazowania prowadzonych rozważań przywołuje wiele wyroków sądów niemieckich, wyjaśniając zawarte w nich rozstrzygnięcia, oparte na koncepcji horyzontalnego działania praw podstawowych. Szczegółowo omawia i niuansuje przyczyny poszczególnych rozstrzygnięć, w sposób przystępny opisując subtelne różnice między poszczególnymi podejściami i teoriami. Pokazuje w ten sposób, że oddziaływanie konstytucyjnych wolności i praw na stosunki między podmiotami prywatnymi jest zagadnieniem wieloaspektowym. Rozważania Autorki z pewnością nie tylko powinny doczekać się rozwinięcia w dalszych opracowaniach naukowych, ale także mogą stanowić bazę dla prawników-praktyków i orzecznictwa polskich sądów wszędzie tam, gdzie konieczne wydaje się, przy rozstrzyganiu sporów cywilnoprawnych, uwzględnienie standardów z zakresu ochrony wolności i praw człowieka i obywatela.

O tym, iż opracowany przez Habilitantkę temat nie jest obojętny z punktu polskiego punktu widzenia niech świadczą problemy, przed jakimi w ostatnich latach stają rodzime sądy. Jako przykłady niech posłużą dwie kategorie spraw: po pierwsze, sprawy które toczą się przed sądami ubezpieczeń społecznych z

odwołań byłych funkcjonariuszy, którym obniżono świadczenia emerytalno-
rentowe w związku z tym, że pełnili służbę w jednej z jednostek wymienionych
w ustawie z dnia 16 grudnia 2016 r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu
emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego,
Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu
Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura
Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich
rodzin (Dz. U. z 2016 r., poz. 2270). Odpowiadając na pytanie prawne w jednej
z tych spraw SN w pisemnym uzasadnieniu uchwały z 16 września 2020 r. (III
UZP 1/20) przeprowadził dokładną analizę pojęcia „służby” i „totalitarnego
państwa”, zarówno z punktu widzenia prawnego, jak i historycznego. Ta analiza
doprowadziła SN do wniosku, że pojęcie służby na rzecz totalitarnego państwa,
*„należy odkodować jako punkt wyjścia do analizy sytuacji prawnej
indywidualnych świadczeniobiorców. Tym samym nie można zgodzić się z
założeniem, że sam fakt stwierdzenia pełnienia służby od dnia 22 lipca 1944 r.
do 31 lipca 1990 r. w wymienionych instytucjach i formacjach jest
wystarczający do uzyskania celu ustawy z 2016 r.”*. Pojęcie zakodowane w art.
13b ustawy zaopatrzeniowej stanowi, zdaniem SN, jedynie „kryterium
wyjściowe”. Jednocześnie *„powstrzymanie procesu interpretacyjnego
pozbawiłoby orzekający w sprawie sąd cech immanentnie związanych z kognicją
sądu ubezpieczeń społecznych, którego zadaniem jest merytoryczne rozpoznanie
sprawy, niezależnie od tego jak aksjologicznie oceni się osobę wnoszącą
odwołanie”*. Taka interpretacja i argumentacja SN, a za nim sądów ubezpieczeń
społecznych stanowi w istocie daleką od literalnej, prokonstytucyjną wykładnię
przepisów prawa zaopatrzenia społecznego, uwzględniającą konstytucyjne
wolności i prawa człowieka. Różnica w porównaniu do opisywanego w
habilitacji zagadnienia oddziaływania praw podstawowych na stosunki między
podmiotami prywatnymi dotyczy tego, że w sprawach polskich podmiotem
pozwanym jest *de facto* państwo, tym niemniej interpretacja sądowa opiera się
na oddziaływaniu konstytucyjnych wolności i praw człowieka na przepisy
zaopatrzeniowe.

Podobnego sądowego procesu interpretacyjnego, uwzględniającego
wartości konstytucyjne, wolności i prawa człowieka, można się nadto
spodziewać w sporach, które także będą rozstrzygane przez sądy pracy, a które
będą dotyczyły pozwów o przywrócenie do pracy urzędników państwowych,
których umowy o pracę wygasną na podstawie ustawy z 14 kwietnia 2023 r. o

zmianie ustawy o służbie cywilnej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1195).

W ramach przeprowadzonych w książce badań udało się Autorce w sposób przekonujący zweryfikować postawione we wstępie hipotezy.

Istotną wartością monografii jest Podsumowanie i zawarte w nim sprecyzowane i konkretne wnioski. Powinny one stać się podstawą szerszej debaty eksperckiej i publicznej. Drugą niekwestionowaną zaletą książki jest godna pozazdroszczenia umiejętność Autorki nakładania na siebie rozważań z zakresu prawa publicznego i prywatnego, z teorii i z praktyki, co z pewnością istotnie wzbogaca monografię i pozwala czytelnikowi spojrzeć na podejmowane zagadnienia z szerszej perspektywy.

* * *

Konkludując, należy uznać, że tzw. „książka habilitacyjna” Pani doktor Iwony Wróblewskiej, z uwagi na swój poziom formalny i merytoryczny, spełnia warunki stawiane tego typu publikacjom. Jest to monografia oparta na dobrym warsztacie naukowym, oczywistej i dostrzegalnej znajomości przedstawianych zagadnień, w których Wnioskodawczyni porusza się swobodnie i wyciąga z prowadzonych rozważań wyciąga prawidłowe i logiczne wnioski. Zarówno baza źródłowa i bibliograficzna, przytaczane stanowiska przedstawicieli doktryny, orzeczenia sądowe, jak i samodzielna analiza stanu teoretyczna i z zakresu praktyki sądowej dokonana przez Autorkę powodują, że czytelnik dostaje do ręki wartościową i ciekawą publikację, która - co istotne - może stanowić podstawę do dyskusji nad oddziaływaniem konstytucyjnych wolności i praw na stosunki między podmiotami prywatnymi, zarówno w nauce prawa, jak i w praktyce orzeczniczej sądów polskich. Dorobek naukowy Iwony Wróblewskiej, wypracowany po otrzymaniu przez nią stopnia naukowego doktora, stanowi znaczny wkład Habilitantki w rozwój określonej dyscypliny naukowej. Iwona Wróblewska wykazuje się ponadto znaczną aktywnością naukową. Przedłożona przez nią monografia spełnia wymagania opisane w art. 219 ust. 1 pkt 2 lit. a ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Jednocześnie Habilitantka wykazuje się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej, w tym w instytucjach zagranicznych.

Opowiadam się tym samym za dopuszczeniem Pani Doktor Iwony Ewy Wróblewskiej do dalszych czynności przewodu habilitacyjnego, a w konsekwencji za nadaniem stopnia naukowego doktora habilitowanego.

